

Dorota SUSKA

**[rec.] *Internetowe gatunki dziennikarskie*,  
red. K. Wolny-Zmorzyński, W. Furman,  
Warszawa 2010, ss. 247**

W roku 2010 ukazała się kolejna pozycja z serii „Edukacja medialna” (Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne): *Internetowe w gatunki dziennikarskie* pod redakcją Kazimierza Wolnego-Zmorzyńskiego i Wojciecha Furmana<sup>1</sup>. Redaktorzy są współautorami fundamentalnego podręcznika (należącego do tej samej serii) systematyzującego rodzaje i gatunki dziennikarskie w mediach tradycyjnych<sup>2</sup>. Z kolei prezentowany podręcznik akademicki przybliży wciąż niedostatecznie rozpoznaną przestrzeń gatunków internetowych<sup>3</sup>. Składa się na niego zbiór tekstów wielu autorów podzielonym na cztery bloki. Taką strukturę redaktorzy zastosowali świadomie i – jak tłumaczą we *Wstępie* – nawiązuje ona do podstawowej właściwości przekazów internetowych, które w mniejszym stopniu stanowią jednolitą, spójną narrację, w większym zaś bazę danych rejestrującą różne punkty widzenia (s. 7). Pomysł redaktorów należy uznać za interesujący i nadzwyczaj funkcjonalny w sytuacji, gdy omawiane są zagadnienia o płynnych zakresach, niejednoznaczne terminologicznie, metodologicznie, w związku

<sup>1</sup> *Internetowe gatunki dziennikarskie*, red. K. Wolny-Zmorzyński, W. Furman, Warszawa 2010.

<sup>2</sup> K. Wolny-Zmorzyński, A. Kaliszewski, W. Furman, *Gatunki dziennikarskie: teoria, praktyka, język*, Warszawa 2006.

<sup>3</sup> Kwestie te uwzględnia – po części – monografia Jana Grzeni (*Komunikacja językowa w Internecie*, Warszawa 2007) oraz szereg przyczynków zawartych w pracach zbiorowych. Jednak brakuje nadal opracowań skupionych wokół genealogii dziennikarskiej, choć „przesunięcia komunikacyjne” dotyczą także (a może przede wszystkim) komunikacji w obszarze masowym. Szczegółowym badaniom gatunków internetowych poświęcono jedynie prace: A. Naruszewicz-Duchlińskiej, *Internetowe grupy dyskusyjne. Analiza językowa i charakterystyka gatunku*, Olsztyn 2011; D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Surfując po Internecie w poszukiwaniu Boga... Gatunki komunikacji religijnej na polskich katolickich stronach internetowych*, Tarnów 2006 (funkcjonowanie gatunków lokowanych w internetowym mikrodyskursie religijnym).

z czym wielogłos badawczy wnosić może cenne inspiracje, czasem i konfrontacje na płaszczyźnie interdyscyplinarnej.

Pierwszy blok tekstów (*Wprowadzenie*) przybliża – najogólniej rzecz ujmując – kontekst, z jakiego wyrasta i w jakim rozwija się komunikacja internetowa. Otwierający artykuł M. Hopfinger (*Rekonfiguracja komunikacji społecznej*) podnosi problem rekonfiguracji kultury. Autorka nawiązuje do przyjmowanych już powszechnie w lingwistyce sądów o wejściu w fazę wtórnej oralności (wiązaną z mediami elektronicznymi). Badaczka stawia tezę, że obecnie obserwujemy nową rekonfigurację: jej pierwszy etap stanowi analogowa faza audiowizualności, drugi zaś – faza digitalna. Doświadczenia audiowizualności zmieniają postrzeganie i rozumienie świata, a przede wszystkim przygotowują język do nowych funkcji, włączają go w obręb struktur niewerbalnych i czynią wspólnym z innymi znakami/systemami nowy kod kultury współczesnej. Podstawowym wyznacznikiem redefiniowania komunikacji i kultury w dobie digitalnej staje się sieć, prowadząca do zmian określanych mianem „hybrydyzacji”, czyli swoistego współlistnienia przekazów o różnej materii semiotycznej. Autorka sygnalizuje ponadto kształtowanie się w internecie nowych sytuacji komunikacyjnych, budowanie przekazów, dla których główną kategorię opisu staje się konwergencja, interaktywność, multimedialność. Ustalenia zawarte w artykule stanowią istotny kontekst dla badań lingwistycznych, pozwalający traktować szereg nowych zjawisk jako naturalny efekt transformacji komunikowania, bez negatywnego osądu wobec nieuchronnych przemian kodu werbalnego. Kolejny artykuł (*Uwagi o hipertekście*) – J. Snopka – daje spojrzenie na hipertekst nie tylko w ujęciach dotąd już sygnalizowanych (struktura, strategie hipertekstowe, intertekstualność, interaktywność), ale głównie z perspektywy dziennikarstwa. Jak zauważa autor (s. 24), hipertekst „remediatyzuje wszystkie tradycyjne formy twórczości dziennikarskiej”, m.in. poprzez takie narzędzie jak forum, „arkusz oceny” tekstu. Ponadto „hipertekst odznacza się szczególną inkluzywnością”, zdolnością absorbowania wszelkich innych tekstów werbalnych, niewerbalnych, hipertekstów. Wokół tekstu głównego nawarstwia się zatem grupa subtekstów, a ich multiplikacja stanowi zasadniczą cechę odróżniającą go od tradycyjnych tekstów pisanych. Cecha ta w szczególny sposób uprzywilejowuje odbiorcę, dzięki któremu aktualizuje się dziennikarski hipertekst, jego kształt, a także dalszy odbiór (możliwość przesyłania w wersji elektronicznej znajomym, powielania itp.). Najistotniejszy wymiar hipertekstowego dziennikarstwa wiąże się oddziaływaniem na odbiorcę: „polifoniczność i wieloaspektowość hipertekstu w znacznym stopniu utrudniają prostą propagandę czy tzw. manipulację prasową. W zakresie wcześniej nieosiągalnym dopuszcza *vox populi* do permanentnej debaty publicznej” (s. 25). Praktyka dziennikarska wymaga zatem kształcenia uczestnictwa w tej debacie, rozpoznawania zachowań ludycznych, mechanizmów sterowania odbiorem, generalnie – uwzględnienia wszelkich tekstowych okazów towarzyszących w kształtowaniu gatunku, profilowaniu jego odbioru. W artykule *Chaos*

i baza danych J. Jastrzębski zastanawia się nad metodologią opisu internetowych gatunków dziennikarskich, przybliżając stanowisko „refutacyjne”, a więc takie, które uznaje konieczność odrzucenia stereotypów/wzorców gatunkowych jako nieprzystających do obecnego etapu komunikacji społecznej. Autor podkreśla, iż wobec społecznego i kulturowego chaosu otoczenia utrzymywanie tradycyjnych (gatunkowych) reguł tworzenia i odbioru tekstów zdaje się anachroniczne. Rozwijane w artykule stanowisko autora jest głosem w sprawie nowej genologii multimedialnej, którą cechuje paradygmat chaosu (opisujący hybrydyzację praktyk medialnych). Szerszy ogląd (socjologia dziennikarstwa) każe widzieć praktyki medialne w związku z formami kultury, a te z kolei modelują postrzeganie i reprezentowanie rzeczywistości. Rezultatem rewolucji komunikacyjnej jest nowy paradygmat „bazy danych”, który odrzuca narracyjne formy symboliczne i zasadę reprezentacji, zastępując je informacyjnością i nielinearnością. Praktyczną konsekwencją jest przechodzenie nowego dziennikarstwa „od wykładu do konwersacji” (s. 33). Wymaga to od dziennikarza nie tylko korzystania ze źródeł, ale też słuchania publiczności i współpracy z nią, co owocuje nowymi rodzajami dziennikarstwa internetowego (dziennikarstwo bazy danych, dziennikarstwo obywatelskie). Bardzo ciekawy wywód prezentuje J. Myśliński w artykule *Spojrzenie historyka mediów na Internet*. Autor w komunikowaniu internetowym poszukuje kontynuacji tradycyjnych środków służących bieżącemu komunikowaniu (porównując czasopisma „papierowe” i sieciowe). Internetowe gatunki dziennikarskie są wytworami *in statu nascendi* – mogą być wymieniane na dojrzałe, opracowane. W portalach ogólnoinformacyjnych dominują krótkie formy, gdyż stały napływ informacji wymusza lapidarność ich przekazu. Co ciekawe, widać tu podobieństwo do prasy z XVIII i XIX wieku, która także (choć z innych powodów) wykorzystywała wzmianki, rozszerzone tytuły jako „porcje” informacji, notatki i sprawozdania (ze zdarzeń zakończonych).

Drugi blok tematyczny – *Gatunki* – obejmuje 5 artykułów. W. Woźniak w szkicu *Gatunek w sieci* przedstawia propozycję metod opisu i analizy gatunku dziennikarskiego w internecie. W zbiorze występujących w sieci form wyróżnia gatunki ksenochtoniczne (tradycyjne) oraz autochtoniczne (*stricte* internetowe); ta podstawowa dyferencjacja prowadzić powinna dalej do wskazania zbiorów/okazów form podstawowych i wariantywnych, rozpoznawanych dzięki analizie trzech zasad: podobieństwa, kontynuacji, funkcjonalności (s. 58). Koncepcja autorki jest rozwinięciem ustaleń dotyczących gatunków pierwotnie i wtórnie internetowych, wykorzystuje ustalenia tradycyjnej genologii dziennikarskiej i akcentuje konieczność holistycznego oglądu gatunku w sieci oraz empirycznej weryfikacji sposobów aktualizacji reguł ksenochtoniczności i autochtoniczności. Artykuł M. Kawki (*Blog jako gatunek dziennikarski – ewolucja i transgresja*) poświęcony jest takim dziennikarskim wypowiedziom internetowym, jak blogi, blogowe platformy medialne i tzw. „polskie stajnie blogów”. Podstawowe cechy blogów dziennikarskich – gatunku politycznego, który jest w ciągłej ewolucji

i transgresji – to powszechna dostępność (telepiśmienność) i możliwość natychmiastowego skomentowania (dyskursywność) (s. 68–69). O blogach jako wypowiedzi dziennikarskiej pisze także K. Kadaj-Kuca (*Moda na blogowanie. Blog jako komentarz, element polityki redakcyjnej i narzędzie kreacji politycznej rzeczywistości*). Autorka uwzględnia podobieństwo blogów i komentarzy (jako gatunków dziennikarskich), a ponadto wskazuje na inne funkcje i zadania blogosfery (będące odpowiedzią na zmieniające się preferencje odbiorców, zwłaszcza młodych): poszerzanie oferty redakcyjnej mediów (blogi autorstwa dziennikarzy), kreacja polityczna (blogi polityków). Problematykę blogów w komunikacji dziennikarskiej uzupełnia kolejny artykuł – P. Kazaneckiego (*Wykorzystanie blogów politycznych w dziennikarstwie internetowym*). Uwypuklono w nim jeden aspekt funkcjonalny blogów – jako nowej kategorii źródeł informacji, na której bazują internetowe newsy. Autor daje bogatą egzemplifikację dziennikarskich struktur mikroinformacyjnych, które wykorzystują blogi polityków (np. tytuły, lidy, subteksty – linki do konkretnego bloga). Artykuł A. Mlekodaj (*Felieton w ujęciu tradycyjnym oraz w e-modyfikacjach*) traktuje z kolei o przemianach i roli felietonu w internecie. Omówiono aktualizację wzorca gatunkowego w aspekcie pragmatycznym, strukturalnym, poznawczym i stylistycznym, na które w swoich pracach genologicznych wskazuje M. Wojtak<sup>4</sup>. Badania pokazują, że felietony internetowe podlegają zasadom komunikacji sieciowej zorientowanej ludycznie, w związku z czym uzyskują także właściwości – typowe bardziej dla folkloru niż dla dziennikarstwa (s. 95).

Trzeci, rozbudowany blok tekstów – *Redagowanie* – oddaje głos ośmiu autorom, a ich rozważania to każdorazowo studium przypadku. B. Nierenberg (*Deadline 24 godziny na dobę, czyli o regionalnej gazecie, radiu i konwergencji*) omawia wpływ cyfryzacji i konwergencji na media regionalne, którego przejawem jest (m.in.) stan permanentnego aktualizowania informacji. Uprzywilejowane są w związku z tym gatunki krótkie, zwięzłe (a przy tym sytuujące dany news w całym systemie informacji), realizowane często *in statu nascendi*. Specyfiką stron internetowych rozgłośni radiowych zajęła się K. Bernat (*Radio w eterze i w Internecie. Sposoby kontaktu ze słuchaczami*), rozpatrując formy gatunkowe, które rozszerzają ofertę rozgłośni (wiążą się z multimedialnością sieci), oraz takie, które poszerzają płaszczyznę komunikacji ze słuchaczami (interaktywność). A. Maj (*Dziennikarstwo społeczne jako nowy trend mediów*) omawia zmianę paradygmatu transmisji informacji dzięki takim zjawiskom medialnym, jak np. dziennikarstwo obywatelskie, oddolne, społeczne, w powiązaniu z blogiem jako gatunkiem wykorzystywanym w tej komunikacji w różnych oddziaływaniach interakcyjnych. Cechy internetowych przekazów dziennikarskich, w tym sposoby przekazu informacji oraz kontaktu z odbiorcami egzemplifikuje L. Pokrzycka na podstawie badań portali koncernu Media Regionalne (*Zmiana*

<sup>4</sup> M. Wojtak, *Gatunki prasowe*, Lublin 2004.

kształtu przekazów dziennikarskich w Internecie na przykładzie portali internetowych koncernu Media Regionalne). M. Rutka (*Detronizacja IV władzy? Relacje dziennikarze – użytkownicy na przykładzie internetowego forum Gazeta.pl*) przedmiotem analizy uczyniła forum Gazeta.pl, prezentując jego warstwę tematyczną, sposoby aktywizacji publiczności (źródło informacji i inspiracji dla dziennikarza), jej włączanie się w interakcję z dziennikarzem i „krytyczne uczestnictwo”. M. Worosowicz (*Relacje międzygatunkowe w strukturze oficjalnego serwisu internetowego serialu „Ekipa” Agnieszki Holland*) opisuje relacje międzygatunkowe w portalu specjalistycznym – związanym z konkretną produkcją filmową. Podniesiono interesujący problem kontaminacji w przekazach świata realnego i fikcyjnego, działań dziennikarskich ukierunkowanych perswazyjnie oraz informacyjnie i działań artystycznych. Strategie te sprzyjają zacieraniu różnic gatunkowych odmiennych typów tekstów (materiałów medialnych) i wymagają od odbiorcy określonych kompetencji „dekodujących” w danej realizacji tekstowej. Podobną tematykę podejmuje J. Bachura (*www.motel.wp.pl jako przykład konwergencji różnych form komunikacji*), analizując stronę internetową słuchowiska radiowego w konwencji *edutainment* (projekt Polskiego Radia i Narodowego Banku Polskiego promujący zasady ekonomiczne i kształtujący postawy przedsiębiorców). Multimedialne i tekstowe formy obudowujące stronę ukazują sfunkcjonalizowaną integrację różnych tekstów kultury, wykorzystywanie gatunków dziennikarskich, użytkowych i innych w celu realizowania określonej strategii artystycznej, promocyjnej i edukacyjnej zarazem. Artykuł W. Świerczyńskiej-Główni (*Telewizja internetowa czy telewizja w Internecie? Nowe usługi medialne*) uzupełnia dwa wcześniejsze teksty o problem kształtowania się internetowego rynku telewizyjnego; prezentuje sposoby konwergencji telewizji i medium internetowego, a ponadto charakterystyczne produkty medialne (telewizyjne), formaty, dodatkowe usługi.

Ostatni blok tematyczny (*Konteksty*) poświęcony jest szeroko rozumianym kontekstom dziennikarstwa internetowego w takich obszarach, jak: regulacje prawne (J. Sobczak: *Granice wolności internetowych gatunków dziennikarskich* i B. Fischer: *Zasady ochrony ogólnie dostępnego dorobku naukowego w internecie*), wymiar etyczny publikacji internetowych a formy oddziaływania perswazyjnego/manipulacyjnego (A. Kozieł: *Techniki manipulowania a specyfika ogólnoinformacyjnych portali internetowych*), relacje dziennikarz – specjalista public relations, internetowy komunikat – PR (W. Furman: *Internetowy komunikat dla mediów*), formy obecności filmu w internecie (M. Winiarska: *E-film jako najnowszy sposób percepcji sztuki filmowej*), sposoby porządkowania informacyjnego natłoku w sieci przy użyciu kanałów RSS, będących nową jakością globalnej komunikacji (M. Zaręba: *RSS – cechy i funkcje*).

Publikacja w sieci w sposób zasadniczy zmienia sposób nadawania oraz percepcji wypowiedzi dziennikarskiej, skutkuje otwarciem tejże wypowiedzi zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Niektóre problemy „web-

dziennikarstwa” omawia (lub jedynie sygnalizuje) Z. Bauer<sup>5</sup>, stawiając m.in. pytanie: „Czy mówienie o gatunkach dziennikarskich w odniesieniu do tekstów o płynnej, «zmałconej» strukturze ma sens?»<sup>6</sup>. Po części odpowiedź (głównie w aspekcie praktycznym) przynosi podręcznik akademicki L. Olszańskiego *Dziennikarstwo internetowe*<sup>7</sup>, należący do tej samej serii, co recenzowana praca. Wspomniany podręcznik podaje zasady redagowania internetowych tekstów dziennikarskich, charakteryzuje internetowe style dziennikarskie, podstawowe gatunki, źródła informacji; nie rozstrzyga natomiast wielu kwestii teoretycznych, zorientowany jest na praktykę pracy redakcyjnej w mediach elektronicznych, a w interesującym nas zakresie gatunków dziennikarskich – odwołuje się do jasnych, ale również empirycznie wywodzonych uporządkowań. Dobrze się zatem stało, że pojawiła się publikacja uzupełniająca cenny podręcznik Olszańskiego. Prezentowana książka stanowić powinna podstawową lekturę studentów (pomocą dla nich są umieszczane na końcu każdego tekstu *Pytania i zagadnienia kontrolne*) oraz badaczy nowych mediów. We *Wstępie* do recenzowanej pracy redaktorzy piszą: „Krytyczny czytelnik osądzi, czy z tekstów zebranych w tym tomie wyłania się już zarys internetowych gatunków dziennikarskich, czy też są to dopiero pierwsze kroki stawiane w tej pasjonującej dziedzinie” (s. 8). Niewątpliwie czytelnik znajdzie tu istotne ustalenia dotyczące możliwości badania internetowego gatunku dziennikarskiego jako dyskursu – z zarysem kulturowych warunków jego funkcjonowania, przemianami sytuacji komunikacyjnych, paradygmatów „czytania” tego typu wypowiedzi; ponadto – nowe formy dziennikarstwa wyrastające ze specyfiki komunikacji sieciowej (dziennikarstwo obywatelskie, oddolne itd.). W miarę pełną charakterystykę uzyskał blog jako gatunek dziennikarski, a ukazane metody analizy mogą być wskazówką dla badań nad innymi gatunkami dziennikarskimi w sieci.

Trudno się spodziewać wyczerpania w jednym podręczniku tak rozległej, złożonej i – jak wspomniano wcześniej – niemal „dziewiczej” badawczo problematyki. Wydaje się, iż podstawową wartością przedłożonych tekstów jest ich wielogłosowość, tezy inspirujące do dyskusji i weryfikacji na bazie innych lub rozszerzonych realizacji tekstowych. Ta wielogłosowość jest naturalna, gdy mowa o gatunkach internetowych, które są amorficzne, a w najlepszym razie „rozmyte”. Należy mieć nadzieję, iż podręcznik będzie kontynuowany, a przyjęta forma „bazy danych” pozwoli rozwijać kolejne elementy internetowej genologii dziennikarskiej.

<sup>5</sup> Z. Bauer, *Dziennikarstwo wobec nowych mediów. Historia. Teoria. Praktyka*, Kraków 2009. Interesujące nas kwestie zawarte są głównie w części czwartej (rozdziały: „We the media” – koniec czy początek tradycyjnego dziennikarstwa?; *Prawie jak dziennikarz*; *Obywatelskie, uczestniczące, „oddolne”, „cywilne” i...*) oraz piątej (rozdziały: „Kultura mediów mieszanych”; *Intymność konwergencji: blog*; *Dygresja o gatunkach*; *Interfejs konwergencji: hiper-tekst*; *Kłopoty z prawdą*).

<sup>6</sup> Tamże, s. 329.

<sup>7</sup> L. Olszański, *Dziennikarstwo internetowe*, Warszawa 2006.